پشکۆ نەجمەدین:
من لەهیچ چرکەیەکی ژیان و ئەزموونەکانم پەشیمان نیم

"پشکۆ" ئەگەر چی نزیك بە پانزە ساڵێکە بە جددی سەر قاڵی کاری نووسینە، بەڵام لەگەڵ ئەو ماوەیەشدا قەڵەمێکی بە بڕشت و پێز و پڕ بەرهەمە، ئەو بەختی خۆی لە زۆر کایەکانی نووسیندا تاقی کردۆتەوە و لەگەڵ مەیداندا ئەسپی خۆی تاوداوە، ڕەنگە ئەوەی "پشکۆ" و هەندێك لە نووسەرانی کورد لە زۆر لە هاوزمانەکانی خۆیان جیایان دەکاتەوە، لە تەك شیعردا، ژانری تریشیان ئەزموونکرد و توانیان تیایاندا سەرکەوتووبن، ئەو لە بواری " شیعر و پەخشان و کورتە چیرۆك و ساتیر و لێکۆڵینەوەی ڕەخنەیی لە کایەی کۆمەڵایەتی و سیاسی و هتد...بۆی کراوە کۆمەڵێ شتی جوان بخاتە بەردەم خوێنەر..لە دانیشتنێکدا ڕووبەڕووی چەند پرسیارێکمان کردەووە، لە شیعرەوە بۆ تەنز، تا رەخنە و سیاسەت، بەرهەمەکەیشی ئەوەیە کە لە بەر دەستی خوێنەری ئازیز دایە، بەڵام جیا لە هەر جارێکیتر، لەوانەیە جوانترین یادەوەری لەو دیدار و گفتوگۆیەی نێوانمان ئەوە بێت، نزیکەی(20) خولەك راو بۆ چوون و دیدگای جوانمان لە دەست چوون، کە دوبارە کردنەوەیان بە هەناسە و ریتمی خۆی ئەستەم بوو، ئەویش بە هۆی گرفتێکی ریکۆدەرکە، کە دواتر خەبەردار بوومەوە کە قسەکانمان تۆمار نەکراوە و "پشکۆ"ش لای خۆی ناوی نا" نوکتەی کاسێتە فاشیلەکە!"

ئا:نوری بێخاڵی

*لە "بە تیرۆژێك لە نیگای تۆ دەبم بەگڕ" وەك لە پێشەکیەکەشیدا باستکردووە، کۆی بەرهەمە شیعرییەکانن کە شوێنکاتەکانی لە دایکبوونیان جیاوازن، ئەزموونگەلێك کە هەریەکەیان زادەی هەلومەرج و کەشی جیا جیان..فۆڕم و ستایلی ئیشکردنەکانت لەم ئەزموونانە دا لە کوێ و تا چەند جیاوازن؟

–من پێم وابێت ئەو ئەزموونەی خۆم هەمە و نزیکەی پانزە تا شانزە ساڵێك کارم لەسەر شیعر کردووە، دیارە ئەوە دەزانم کە ئەزموونکانی ئێمە لە یەکتر ناچن، بەڵام ئەو خاڵەی ئێستا ئێمە تێیدا دەژین، یان شتێکی تێدا بەرهەم دەهێنین، ڕەنگە کۆی ئەزموونەکانمان تێدا چڕ ببێتەوە، دەمەوێ بڵێم ئەگەر بە شێوەیەکی قوڵ لە دوا بەرهەمی هەر نووسەرێك ورد بینەوە، هەموو ئەو ئەزموون و شارەزایی و لێزانییانەی تێدا خەست دەبێتەوە.

دیارە من وەکو شیعر کۆمەڵێك ئەزموونم هەیە، ئەزموونە سەرەتاییەکانم لەوانەیە بۆ خۆم بە جۆرێك لە جۆرەکان سادەییان تێدا ببینم، بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە زمان و فۆڕم و تەکنیکەوە هەیە، بەڵام من ئەوە دەبینم کە لە قۆناغەکانی دواتردا، بە پێی چڕ بوونەوەی ئەزموونی مرۆڤ لە کارەکەی خۆیدا بەرهەمەکان گۆڕانکارییان بەسەر دادێت، وێنە شیعرییەکان درەوشاوە و قوڵ و چڕ و کورتتر دەبنەوە، چونکە هەموومان دەزانین کە شیعر بۆ خۆی جۆرێکە لە گواستنەوەی ڕووداوەکان لە زەینەوە بە شێوەیەکی نائاگایانە بۆ نێو چوارچێوەی پەیڤەکان، هەروەها سەرلەنوێ داڕشتنەوەیان لە قوڵایی زماندا، کە لێرەدا زمان بۆخۆی نەك هەر تەنها کەرەسەی دەربڕین نییە، بەڵکو دەتوانین بڵێین زمان بۆخۆی ڕوودواوە. ئەگەر وا باسی ئەزموونی شیعر بکەم، وەك لەوێش" واتە پێشەکەی کتێبەکە" باسمکردووە، کە بەرهەمەکەم لە سێ کۆمەڵە شیعر و سێ ئەزموونی جیاواز پێکهاتووە، بەڵام هاوکات هەندێ جار ئەوەش دەبینین کە جۆرێك لە هەناسە و جۆرێك لە خودبوون لەناو خودی شیعرەکان و بەجیاوازی ئەزموونەکانیشیانەوە بناسرێنەوە، لەبەرئەوەی لای من یەکێك لەو شتە گرنگانە ئەوەیە، کە ستایل بەمانای شێوازی نووسین بە کار ناهێنم، بەڵکو بەو مانایە بەکاری دەبەم، کە پێویستە هەر کەسە و دەنگ و ڕەنگی تایبەتی خۆی هەبێت، ئەو دەنگە کە تۆ بە شێوەیەکی ئاشکرا، یان شاراوەیی نایبینی کە بڵێیت ئەوە فۆڕمە، یان تەکنیکە، ئەمە ستایلی نووسین و شێوەی داڕشتنەوەی وێنەکانە لە چوار چێوەی زمان و ڕستەسازیدا، بەڵکو ئەمە هەناسەیەکە، کە دەبێ شاعیر هەمیشە ئەم هەناسە و ستایل و خودبوونەی خۆی بە بەردەوامی لە سادەترین تا ئاڵۆزترین دەقی خۆی بپارێزێ، کە من بەشبەحاڵی خۆم، بە پێی راو سەرنجی خوێنەری زیرەك و جددی، لە دوا

بەرهەممدا بەوە دڵخۆش کراوم، کە من بە جۆرێك لە جۆرەکان و لە ئەزموونە جیاوازەکانما توانیوومە دەزوێکی هاوبەش دروست بکەم، کە کارەکان بەیەکەوە دەبەستێتەوە.

*لە تۆیی تیۆرەکانی رەخنە دا، شتێك هەیە پێی دەگوترێ (رەخنەی خوێنەر) واتە بەجۆرێك لە جۆرەکان ئاستەکانی بینینی خوێنەر جیاوازن، رەنگە ئەو هەناسە و خودبوونەی باستکرد لەو ئەزموونە جیاوازانەتدا ببینرێ، کە راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ پەیوەستن بە جۆرێك لەوشتەی پێی دەگوترێ راستگۆیی شاعیر لەگەڵ هەستەکانی، ئاخۆ نهێنی بەردەوامی ئامادەگی ئەو خودبوونە چییە، کە شێوەکانی دەرکەوتن و تەوزیفکردنی لە ئەزموونە جیاوازەکاندا گۆڕاون؟

–زۆر راستە، من لەگەڵ بۆ چوونەکەتدا کۆکم کە نووسین بەر لە هەر شتێ نووسینەوەی خودی نووسەر خۆیەتی، هەروا پێم وایە لە ژێر پێستی هەموو پەیڤێکدا خودی نووسەر بە شێوەیەك لە شێوەکان دەردەکەوێ، ئەم دەرکەوتنەشی جیاوازە کە پەیوەندی بە جیاوازی زەمینە و قۆناغ و شوێنکاتەکانەوە هەیە، ئەو قۆناغە کۆمەڵایەتی و سیاسییەی تاك، کە پەیوەندی بەو هەلومەرجە سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە هەیە، کە دواجار گروپ تێیدا دەژێیت، تۆ دەزانی کە ئێمەی کورد چ وەك تاك و گروپ لە هەلومەرجی سەختدا ژیاوین، ژیانی شاخ و دوای راپەرین و ئاوارەیی..هتد. کە هەریەکەیان بارودۆخی جیاوازن، ئیدی نووسەر ئەم وێنانە لە واقیعدا دەگوازێتەوە نێو زەینی خۆی و لەوێدا بە شێوەیەکی فانتازی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات و جارێکی تر تەوزیفیان دەکاتەوە، ئا لێرە دا ئێمە جیاوازی ئەزموونەکان لە شیعردا دەبینین، بۆ نموونە زۆر جار بۆ لێکۆڵینەوە و ناسینەوەی بارودۆخێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی زۆر دووریش دەگەڕێین، دەچین بەرهەمی نووسەرێك و شاعیرێك و رۆماننوسێك دەخوێنینەوە، لەوێوە بەبێ خوێندنەوەی مێژوو، دەتوانین هەلومەرجی کۆمەڵایەتی و سیاسی ئەو کۆمەڵگایەی مەبەستمانە دەخوێنینەوە.بەم پێو دانگە مەبەستمە بڵێم کە یەکێك لەو شتە گرنگانەی لە پرۆسەی نووسیندا دێتە کایەوە ئەوەیە، کە دیارە ئەو وێنانە دەقا و دەق وەکو وێنەی واقیع، وەکو وێنەی مردوو نابنەوە واقیع، بەڵکو دەبێ نووسەر بە شێوەیەکی راستگۆیانە ئەو وێنانە وەربگرێ و مامەڵەیان لەگەڵدا بکات و دایانبڕێژێتەوە ، کە ئەمە کارێکی گرنگی شاعیر و نووسەرە، دیارە سەرکەوتنی ئەزموونەکان و ئەفراندنی بەرهەمە کانیش پەیوەندی بە شارەزایی و قوڵبوونەوە لەو ئەزموونانە هەیە، کە نووسەر لە بواری نووسیندا پەنایان دەباتەبەر، جگە لەوەی کە ئەو پرۆسەیە پێویستی بە باکگراوندێکی رۆشنبیریی دەوڵەمەند هەیە، هاوکات لە رۆژگاری ئەمڕۆشدا کە بە جۆرێك لە جۆرەکان رۆشنبیرییەکان تێکەڵ و ئاوێتەی یەکتر بوونە، نووسەری کورد چەند دەتوانێ لە سای هەلومەرجە رۆشنبیرییەکانی دەرەوەی دونیای خۆی شتەکان و رۆشنبیریی خۆی لەگەڵیاندا موتوربە بکات، هەمو ئەوانە کاریگەری خۆیان هەیە لە داهێنانی بەرهەمدا و لەوەدا کە ئەزموونەکان بە جیاواز دەربکەون، بەڵام وەکو گوتم ئەو هەناسە و خودبوونە بەشێوەیەکی جیاواز، کە تاڵە دەزوێکی نەبینراوە درێژە بکێشێ، کە ئەمەیان خاڵێکی زۆر گرنگە و ئەو شتەیە کە دەگوترێ شاعیر دەبێ خاوەنی دەنگی خۆی بێت، دەنگی شاعیر ئەو دەنگە نەبینراوە و نەبیستراوەیە، خوێنەری زیرەك ئەوەیە بەوێنەی رەنگا و رەنگ دەیبینێ و دەیبیسێ.

*تۆ لە تویێ وەڵامەکەتدا ئاماژەت بە گرنگی پاشخانی رۆشنبیریی کرد، گریمان وەك فێرکراوین بڵێین شیعر ئیلهام و جۆرێکە لە فیترەتی کەسێك، بەڵام تا چەند ئەمە راستە؟ ئایا بەبێ قوڵبوونەوە و خوێندنەوە، بەبێ بوونی توانای داڕشتنەوە و تەوزیفکردنی وێنەکان ، دەق چەند و تا کۆی دەتوانێ بە زیندوویی بمێنێتەوە؟ بە مانایەکی تر ئایا لە دەرەوی ئەو هاوکێشانە، بەردەوام دەقی شیعری لەگەڵ لە دایکبوونی مەرگی خۆی راناگەیەنێ؟

–بێگومان، وەکو باستکرد ، پاشخانی رۆشنبیری گرنگە، لە تەك ئەویشدا کۆمەڵی فاکتەری تر لە خودی شاعیر دا رۆڵ لە بەرهەمهێنانی دەقی زیندوودا دەگێڕن، جارێ بۆ خۆم بڕوام بەو قسەیە نیە کە دەڵێ شیعر ئیلهامە، یان شتێکی فیترییە، چونکە جیاوازی نێوان شاعیرێك و کەسێکی ئاسایی بریتیە لە جیاوازی تێفکرین و بینین و تێگەیشتنیان لە دیاردەکان.. من و تۆ و یەکێکی دی ئێستا سەیری گوڵێك دەکەین، کە هەمان گوڵە و هەمان لاسك و گەڵاو رەنگی هەیە، بەڵام هەر یەکێکمان بە شێوەیەك دەیبینین، لێرەدا گواستنەوەی ئەم وێنەیە لە واقیعدا بۆ زەینی ئێمە ، هەر یەکێ بە گوێرەی توانای خۆمان لە فەنتازیا و خەیاڵدا کە بتوانین مامەڵە لەگەڵ ئەم وێنەیەدا بکەین و لە وێنەیەکی تر بەرهەمی بهێنینەوە، کە هیچ کامیان لە هی ئەویتر ناکات، ئەوەیە وا دەکات کە کەسێك شاعیرە و یەکێکی تر نا، کەسێك شاعێرێکی باشە ئەویدیکە کەمتر شاعیرە، ئەگەر چی بۆ خۆم کەمتر بڕوام بە چەمکەکانی شاعیری باش و خراپ و شیعری چاك و خراپ هەیە، بەڵکو ئێمە دەقێك دەبینین کە شیعرە یان نا ، کەلەوە زیاتر شتێکی تر نییە،ئەمەش تەنها خوێنەری زیرەك و شیعر ویست دەتوانێ ئەوە لە یەکتری هەڵاوێر بکا، کە ئەو دەقە شیعرە یان نا.

*رایەك هەیە و پێی وایە لەگەڵ ئەوەی شیعر سەودا لەگەڵ خەیاڵ و ناسکی و فەنتازیادا دەکات، بەڵام دەکرێ هەڵگری جۆرێك لە مەعریفە بێت، بەو مانایە نا خاوەنی پەیامێکی ئایدیۆلۆژی، یاخود سیاسی دیاریکراو بێت، بەڵکو هەڵگری گوتارێکی مەعریفیە کە دەربڕی هەلومەرجێکی کلتوری دیاریکراوە، ئێوە تا چەند وەك شاعیرێك لەگەڵ ئەم بۆچوونەدان؟

–راستییەکەی من پێم وایە ئەرکی شیعر کەمتر گەیاندنی مەعریفەیە، بەڵام لە هەمان کاتدا شیعر لە مەعریفە خاڵی نییە، وێڕای هەموو ئەمانەش، بەر لە هەرشتێك شیعر شتێکە پڕ لە هەست و سۆز و ئیحساس، واتە بە قاڵبێك دایدەڕێژێت، کە جیاوازە لە هەموو ئەو قاڵبانەی

دەتەوێ شتێکی تری تێداڕێژی، بۆیە من پێم وایە هەر ئەوەیە شیعر شتێکی پێیە و دەیەوێ بیڵێ، هەر بۆ نموونە کۆپلە شیعرێك کە دەتەوێ تیایدا باسی کچێك بکەیت، دیارە بەو لاسایی‌کردنەوە کۆنەنا، کە لە شیعری شاعیرە کلاسیکییەکاندا دەیبینین، دەبینی لە دیوی دووەم و ڕەهەندە شاراوەکانی ناو زمانی شیعرەکە و تێما و ئاماژە و وێنە شیعرییەکاندا، لە تەك مەبەستە سەرەکییەکە، هاوکات جۆرێك لەستاتیکا و لەگەڵیشیدا مانای شاراوە هەن، ڕەنگە خوێنەرێك بە بینینی خۆی تەنها جوانی کچەکە بینێ، یەکێکی تر لەگەڵ ئەو دیوەدا ئاست و ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتیش ببینێ، ئەوی دی شتێکی‌تری لێ بخوێنێتەوە، بەڵام دواجار ئەو کوپڵەیە، یان شاعیر بە دڵنیاییەوە لە میانی پەیڤ و ڕستەکانیدا ویستویەتی شتێك بڵێت، شتێك لە دوا وێستگەدا زۆر کەسی تر خۆیان تێدا ببیننەوە. ئیدی ئەوە ئەو خودبوونەیە کە پێشتر باسمانکرد، کە لە خودی خۆیدا گوزارشتە لە خودی گشتی و لە منی شاعیر دەرباز دەبێت و دەپەڕێتەوە هەناوی گروپ..کاتێ گوتیشم شیعر فیتڕەت نییە، ئەوە بەو مانایەیە کە لە پشتی لە دایکبوونی هەر دەقێك هەلومەرجێکی دیاریکراو هەیە، ڕەنگە ئەو هەلومەرجە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ و بە شێوەیەك لە شێوەکان پەیوەندی بە هەر هەموو گروپ ، یا خود بە بەشێکی زۆری گروپەوە هەبێت، بەڵام ئەوەی دواجار ئەو وێنانە لە زەینیدا کۆدەکاتە وجارێکی تر تاوتوێیان دەکات و تەوزیفیان دەکاتەوە، بێگومان هاوشانی لایەنە ستاتیکی و جوانییەکەی، جۆرێك لە مەعریفە، هەر مەعریفەیەك بەرهەم دێنێ.

*لەنێوان شیعر و پەخشان، کورتە چیرۆك و ساتیر، لێکۆڵینەوەی ڕەخنەیی لە بواری ئەدەبی و کۆمەڵایەتی و سیاسی‌دا، هەست دەکەیت لە کامیاندا سەرکەوتووتری؟

–دیارە من هەموو ئەو کایانەم بە پێی توانا و تێگەیشتن و دونیابینی خۆم تاقی کردوونەتەوە، پەنا بردنیشم بۆ هەریەکێکیان کارێکی ڕەمەکی و بێ بەرنامە، هاوکاتیش بێ ئاستەنگ و ئاسان نەبووە، ئەوە نەبێ تێگەیشتووم و تێدەگەم کە هەر یەك لەم بوارو کایانە بارتەقای چ گۆتارێك دەگرن..ئەستەمترین و قورسترین شت کە لە میانی ئیشکردنم لە نێو ئەو کایانەدا لە پرۆسەی نووسین ڕووبەڕوم بووبێتەوە، جۆری مامەڵەکردن بووە لە دەربڕین و گوزارشتکردن و داڕشتن و تەوزیفکردنی وێنەکان و سوود وەرگرتن لەگەمەکانی زمان، چوون هەریەکە هەناسەیەکی جیاوازتری دەوێ لەویتر لە ساتەوەختی نووسیندا، تەنانەت گەر بتەوێ هەمان یەك شتیش لە هەموو ئەو کایانەدا بڵێیت ، بەڵام ناچاریت کە شێوە و فۆڕم و ستایل و زمانی نووسینت لە ئاستێکەوە بگوازیتەوە ئاستێکی تر، دەبێ ئەو گواستنەوەیەش ڕوحی باڵایی زمانی نووسینت بپارێزێ..ڕاستیت دەوی، من دەستم بۆ هەموو ئەمانە بردووە، بەڵام بە ڕاشکاوی پێت دەڵێم، ئەوە من نیم کە بڵێم لە کامیان ڕازیم و لە کامیان سەرکەوتووم، بەڵکو ئەوەش دواتر هەر خودی خوێنەر خۆیەتی کە دەتوانێ ئەو حوکمە بدات، من وەك خۆم ئەم کارەم کردووە، هیوای ئەوە دەخوازم لە ئاستی خواستی من بووبێت و شوێنی خۆی گرتبێ و ئامانجی خۆی پێکابێ.

*کازانتزاکیس لە کتێبی "سۆفیگەری" دا دەڵێ: ئێمە تۆیەکین بە زەوی وەر کراین بێئەوەی کەس پرسمان بێ بکات، دەشدورێینەوە بێ ئەوەی کەس پرسمان پێ بکات ..ئەگەر ئەم گوتە بۆ ژیانی " پشکۆ" و نەوەی ئەو تەئویل بکەین و بڵێین: قەدەرێك بردنیە شاخ و دواتر پەلکێشی هەندەرانی کردن و تا ئێیستاش ختوکەی هاتنەوە باوەشی نیشتمانیان دەدات. تۆ ئەم هاوکێشەیە چۆن دەخوێنیەوە؟

–ئەوە یەکێکە لە تراژیدیاکانی ژیانی مرۆڤ بەگشتی و مرۆڤی کورد بە تایبەتی، کە ئێمە لە هیچ شتێکدا پرسمان پێنەکراوە و پێمان ناکرێ ، بەڵکو زیاتر ئەرکمان دەخرێتە سەر شان و بەناچاری تێکەڵاوی پرۆسەی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەبین کە دوور لە خواست و ئارەزووی خۆمانە، تەنانەت بەبێ ئەوەی ئێمە لە قۆناغ و تەمەنێکدا بین کە دەرك بەم شتانە بکەین..بۆیە ئەم قەسەیەم زۆر لەلا جوانە، چونکە دواجار هەمیشە هەست بەوە دەکەین کە قوربانی کۆمەڵێك گۆڕان و ڕووداوی سیاسی و کۆمەڵایەتین، کە دوور لە ویستی خۆمان بووە و تۆ بە ناچاری بووی بە بەشێك لەو سیستەمە کە نەتزانیوە بۆ کوێ دەڕوات، ئەمە لە ئەزموونی ژیانی خۆم هەر لە شاخەوە تاکو ئێستا (هەڵبەتە من لە هیچ ساتێکی پەشیمان نیم، چونکە منی ئێستا بەرهەمی هەموو ئەو ئەزموونانەم کە بە ژیانمدا تێپەڕبوون، هەستی پێدەکەم، بەڵام لێرەدا دەمەوێ جەخت لەسەر ئەوە بکەمەوە کە تاکەکان بە گشتی، نەك بە تەنها لە کۆمەڵگای ئێمە، بەڵکو لە سەرانسەری مرۆڤایەتیدا، ئەو تاکانەن کە دەتوانم بڵێم بە شێوەیەك لە شێوەکان قودرەتی ئەوەیان نییە چارە نووسی ژیانی خۆیان دیاری بکەن.

*ئەو کاتەی لە ئاکامی قەدەرێکی دەرەوەی توانای خۆی ، لە ساتەوەختێکی مێژوویی و هەلومەرجێکی سیاسی ناهەمواردا (پشکۆ) جانتای بیرەوەرییە تاڵ و شیرینەکانی شاخ دەکاتە شان و بەرەو ئاسۆی نادیار سەر هەڵدەگرێ و لە جوگرافیایەك دەگیرسێتەوە پێی دەگوترێت هەندەران، لە گۆڕینی ئەو شوێنکاتە و هەڵکردنەوەی فیلمی بیرەوەری و خەونەکان و دەستپێکردنەوە بە ژیانێکی جیاواز، چۆن توانی هاوسەنگی و باڵانسێك، لە نێوان ئەو دوو واقیعە دروست بکات؟

–من ئەگەر بە ڕاستگۆیی وەڵامت بدەمەوە، دەمەوێ بڵێم هێشتا نەمتوانیوە ئەو هاوسەنگیە دروست بکەم، چوون ئێمە بە تەمەنێکەوە چووینە مەنفاو وڵاتیان پێ بە جێهێشتین ، کە هەموو مێژووی خۆمان لێرە بە جێهێشت، دیارە منیش لەوێ وەك هەر کەسێکی تر هێندەی بۆم کرابێ هەوڵم داوە جۆرێك لە باڵانس لەنێوان کلتوری خۆم و کلتوری ئەوێ، ژیانی خۆم لێرە و ژیانم لەوی ڕابگرم، واتە بە مانایەك لە ماناکان بە سوود وەرگرتن لە ڕەگەزگەلێکی کلتوری کۆمەڵایەتی هەردوو ژینگە هەوڵماندا خۆمان بگونجێنین، چونکە ئەو گۆڕانە لە شوێنکات و ژینگە پێویستی بە هۆشیارییەکی تۆکمە و وریاییەوە هەیە بۆ تێکەڵبوون و خۆ گونجاندن، لە بەر ئەوەی ئەوحاڵەتەی جیاوازی و بەریەك کەوتنەی نێوان دوو

جۆری ژیان و بیر کردنەوە و پەیوەندی کۆمەڵایەتی، ئەگەر زیرەکانە لە تەکیدا مامەڵە نەکرێت، مرۆڤ بە یەکجاری تووشی نامۆبوون و گۆشەگیری و تێکشکان دەبێت، دیارە کەمترن ئەو کەسانەی توانیویانە ئەو جۆرە هاوسەنگیە دروست بکەن، هاوسەنگییەك کە بە هۆیەوە ڕێگە نەدەیت لەنێو کۆمەڵگایەکدا بتوێیتەوە کە هەموو شتەکانی بۆ تۆ نوێن، کۆمەڵگا و کلتور و جوگرافیایەك کە هەرچی بکەیت و هەر چەند لەناویدا بمێنیتەوە ، تۆ بە بەشێك لە خۆت نازانیٚ، هاوکاتیش ناکریٚ ئەم هاوکێشەیە وات لێبکات کە لەو کلتور و ژیانە نوێیە بسڵەمێیتەوە...دیارە ئەم چەشنە خۆ گونجاندنە ماندووبوونێکی زۆری دەویٚ..بەش بە حاڵی خۆم دوای هەموو ئەم تەمەنەی کە لە هەندەرانم، بەڵام تا ئەم لە حزەیەش یادەورییەکانی وڵات و بەتایبەتی سەردەمی شاخ لەگەڵمدا دەین، بۆیە من لە نووسینێکدا باسی ئەو پرۆسەیەم کردووە لە ژێر ناوی" گەڕانەوە لە هەیوانی تێڕاماندا)، لەوێدا باسی ئەوە دەکەم کە ئێستا دوای ئازادی کوردستان و لە کاتی گەڕانەوەماندا چۆن دەتوانین خۆمان بە نیشتمان ئاشنا بکەینەوە، چونکە بمانەویٚ و نەمانەویٚ هەندەران و ژیانی ئەویٚ کارکردیان لەسەرمان داناوە بە جۆرێك لە جۆرەکان گۆڕاوین، کە دێبینەوە وڵات، دیارە وڵاتیش بە هەموو شتەکانیەوە گۆڕاوە، ئەم ئاشنابوونەوە زۆر سەختە بۆ ئێمە، چونکە کە دێینەوە وینەکانی حەفتاکانمان لە بەرچاو و بیرەوەریدایە ، ئێمە دەمانەویٚ ئەم وێنانە ببینیەوە، مەبەستم نیشتمان وەکو سروشت و ژینگە نا، بەڵکو ئینسانەکان، پەیوەندییەکان، کە ئەمانە هەمووی گۆڕاون، لەم نێوەشدا ئاست و جۆری گۆڕانەکە نییە، کە ئاخۆ تا چەند باشەیان خراپ ، بەڵام گرنگ ئەوەیە شتێك نییە لە بیرەوەرییەکانی ئێمە بچێت، ئێمەش لە ئەوان ناچین.. لە بەر ئەوە ئەم ئاشنابوونەوە گەلیٚ سەختە .

*لە ئاستانەی ئەم وەڵامەتدا پرسیارێك لە دایك دەبێت کە لە ئەزموونی نووسینت نزیك دەکەمەوە، بەر لە هەندەران تۆ لە جوگرافیا و بازنەیەکی بچوکدا ئەزموونەکانت چرۆی کرد، کە فەزای ئازادی هەناسەدانیان کەمتر و سەرچاوەکانی خۆدەوڵەمەندکردنی مەعریفی هەژارتر و هۆکارەکانی دەستگەیشتن بە زانیاری ساکارتر بوون...کە ئەو شوێنکاتە دەگۆڕی، ئیدی ئاسۆو پانتاییەکانی نێو ژینگەی نویٚ تا چەند وەك ئەزموونی نووسین و بیرکردنەوە سوودی پێگەیاندوون؟ بە مانایەکی تر بۆ کرانەوەی زیاتری دونیابینیەکانت چەندە توانیووتە سود لەو ژیانە نوێیە بە کۆی کایەکانی وەربگریت؟

–دڵنیام کە هەر کەسێك دەچێتە نێو ئەو بازنە فراوانەوە، بە پێی توانا و تێگەیشتنی خۆی دەتوانیٚ کەڵك لەو ڕەگەزە رۆشنبیری و تەکنیکی و کۆمەڵایەتیانەی ژینگەی نویٚ وەربگریٚ.. کە دواتر لە ئاسۆی هزر و تێڕوانین و خوڵقاندنی بەرهەمەکانیدا دەردەکەویٚ. من هەرکارێکم کردبیٚ، هەر بەرهەمێکم هەبوبیٚ، جا باش یان خراپ، هەموویان مۆرکی ئەو ژینگە نوێیەیان پێوەیە..چونکە من ئەگەر هەر" پشتکۆ" ی شاخ بام و لەویٚ بمابامایەوە، دڵنیام کە ئەم جۆرە تێڕوانین و خوێندنەوەیەم بۆ دونیا و دەوروبەر و مرۆڤەکان و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان نەدەبوو، بۆیە بێگومان ئەو ژیان و ژینگە و کلتورە نوێیە بەشێوەیەك لە شێوەکان کاریگەری خۆی هەبووە.

*لە لێکوڵینەوە ڕەخنەییەکانتدا لە بواری سیاسی و کۆمەڵایەتیدا شتێك دەبینریٚ کە ئەویش خۆ پاراستنە لە سادە گۆیی و زێدەتر هەناسەیەکی ئەکادیمی و جددییەتیان پێوە دیارە، بەتایبەتی لە بواری سیاسیدا، بەو پێیەی قسە لەمێژووی سیاسی برینداری ئێمە دەکەی، لەوێدا دوور لە فریودان و سەر لێشواندنی خوێنەر و شێواندنی چرکەساتەکانی ئەو یادەوەرییە قسە دەکەیت، مەبەستی تۆ لە پشتی ئەم نووسینانە چییە؟ ئاخۆ کولاندنەوەی برینەکانە، یان خوانەخواستە وەك دەڵێن تەسفیەی حسابە، یان مەبەست وروژاندنیانە بۆ چۆنیەتی سەر لە نویٚ ئاشتبوونەوەی کایەکانی کۆمەڵگا و گیان بە بەرداکردنەوەی تەبایی کۆمەڵایەتی و سیاسی؟

–ئەوەی راستی بیٚ و بەراشکاوی دەیڵێم، ئەو یادەوەرییانەی کە لەگەڵ مندا دەژین، بە تەنها یادەوەری من نین، بەڵکو یادەوەری کۆمەڵگان، یان هی تاکگەلێکن کە لە قۆناغێك و شوێنکاتێکی تایبەتدا کەوتوونەتە هەلومەرجێکی دژوارەوە، بۆیە کاتێك کە قسەیەك دەکەم، شتێك دەگێڕمەوە، تەنها باسی خۆم ناکەم، بەڵکو باسی خەڵکانێکی دیکە دەکەم...پێم وایە لەو نووسینانەم، کە تا ئێستا هەژدە بابەتم لێیان نووسیوە، سەدان نامە و ئیمەیل و فاکسم لەو کاراکتەرانە بۆ هاتووە کە لەو ساتەوەختە مێژووییە دا بوون و دەڵێن هەست دەکەین ئەوە ئێمەین..ئەمە شتێکی زۆر گرنگە لەکاتێکدا یادەوەری دەگێڕینەوە، ئەو یادەوەرییانە لە چوارچێوەی رق و کینە و بوغز و شەڕ دەربکەین، کە هەموو کەس دەتوانیٚ بیانگێڕێتەوە، بەڵکو ئێمە باس لە ئازار و تێکشکانی مرۆڤ دەکەین بەمانا مرۆییەکەی . جاری وا هەبووە هاوسەنگەرێك لە باوەشمدا بریندار بووە، یان شەهید بووە، چەندین لاپەڕەم نووسیوە، من لە ڕەهەندە مرۆییەکەوە دەڕوانمە ئەم شتە، من بیر لە هەندیٚ لە حزە دەکەمەوە کە ئاخۆ ئەو کەسە لەو ساتەوەختی ئاوزینگ و سەرەمەرگەدا بیری لە چی کردۆتەوە، واتە لەو روانگەیەوە ئەو دیمەنانە دەگێڕمەوە، بەڵام کە دێتە سەر لێکۆڵینەوی ڕەخنەی ئەکادیمی لە سەر بارودۆخی سیاسی، ڕێگە بە خۆم نادەم ئەو شتانەی، یان ئەوانەی منیان بریندار کردووە تێکەڵ بەو نووسینانە بکەم، (بە پێکەنینەوە) لە کاسێتە فاشیلەکە باسم کرد کاتێك من شیعر دەنووسم کەسێکی جیاوازم، کە پەخشان دەنووسم دیسان کەسێکی جیاوازم ، کە لێکوڵێنەویەکی سیاسیش دەنووسم هەروا، کە شیعر دەنووسم لە خەیاڵ و فەنتازیادا دەژیم و تا ئەوپەڕی کەسێکی رۆمانسیم، کە لێکوڵینەویەکی سیاسیش دەنووسم خۆم لە سۆز و عاتیفە دادەشۆرم، ئێمە کاتێك لە حاڵەتە ئاساییەکەدا دەژین وەکو ئەندامێکی کۆمەڵگا هەست بە هەموو ئێش و ئازارو نەهامەتییەکان دەکەین، کە دەبینین بەرهەمی ئەو خەبات و قوربانیدانە دواجار ئەو رەوشە سیاسییەی لێدەکەوێتەوە، پێویست دەکات ریشاژۆی ئەو هەلومەرجە سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتییە بکەیت و ئەکادیمیانە بنووسیت و بەڵگە و

ئەرگۆمێنتت هەبێت و فاکتەرەکان و چارەسەرکانیش بدۆزیتەوە، بەبێ ئەوەی مافی ئەوە بەخۆت بدەیت کە ئامۆژگاری خەڵك بکەیت، چونکە ئەرکت وەکو نووسەر شیتەڵکردنی دیاردە و هۆکارەکانەو وەڵامەکەیشی بۆ خوێنەر و خەڵك جێ دەهێڵێ.

*هەست ناکەیت ئەو مێژووە بریندا رەی دوێنێ بۆ ئەمڕۆش درێژ بۆتەوە، بەڵام بە فۆڕم و شێوازێکی تر کە زۆر بە ئاسانی هەست بە کاریگەرییە نێگەتیڤەکانی دەکرێ لە سەر ئاستی کۆمەڵایەتی و سیاسی؟ ئاخۆ نهێنی ئەمە لە چی دایە؟ چۆن دەتوانین خۆمانی لێ دەرباز بکەین و ئێستا و سبەیەکی جوانتر بۆ کۆمەڵگا و نەوەکانمان دروست بکەین؟

–کۆمەڵگای ئێمە لە سەدەی ڕابردوودا و چەند ساڵێکی ئەم سەدەیەش بە چەند قۆناغێکی سەخت و دژواردا تێپەڕیووە، کۆمەڵگای ئێمە کۆمەڵگایەکی بریندار و شێواوە، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ئەوەنین کە دەیخوازین. بێگومان ئەمە لە ڕابردووەوە هاتووە، بۆیە گرنگە ئەو ڕابردووە بە راستگۆییەوە بخوێنینەوە، بەڵام نابێ لەگەڵ ڕابردوو دا بژین، بەڵکو دەبێ لە ئێستا بژین، ئەگەر چی ئەمە بابەتێکی سیاسی و قووڵە نامەوێ بچمە ناخی، بەڵام ئەمە بەندە بە سیستەمی سیاسی و کۆمەڵایەتی، سیستەمی سیاسی بە کۆبەندی ئەندام و ئۆرگانەکانی، لە هەڕەمی بڕیاری سیاسییەوە بگرە تا دەگاتە بچووکترین تاك ، بگرە تا یەکە کۆمەڵایەتی و گروپە فەرهەنگی و کلتورییەکانی و راگەیاندن و..هتد. لێرەوە ئەگەر بەرنامەیەکی سیستەماتیك نەبێت لەسەر خوێندنەوەی بناغەی ڕابردووی خۆمان، ناتوانین ئێستا دیاری بکەین، چونکە دیاردەیەکی ترسناك لە هەناوی کۆمەڵگاکەماندا خۆی حەشارداوە، ئەگەر بە بەرنامەڕێژی و عەقڵانی کاری بۆ نەکرێ، کۆمەڵگامان بەرەو کارەسات دەڕوا. کێشەکە ئەوە نییە فلان کەس و گروپ، یاخود فیسارە حزب وەهایە، بەڵکو کێشەکە زۆر لەوە قوڵترە و رەگی کلتوری هەن. واتە دەبێ ئێمە سەرجەمی کۆمەڵگا و کلتور و فەرهەنگ و پەیوەندییەکانی ببینین، کۆمەڵگا لە بچوکترین شتەکانەوە تەماشا بکەین، چونکە ئەگەر ئێمە کۆمەڵگایەکی تەبا و تەندروست و ئاسایی بین وەك گشتێك، کە ئەوە خودی کورد خۆی لێی بەرپرسیارە، نەك دەتوانین برینەکان سارێژ بکەین و لاپەڕەیەکی نوێ بکەینەوە، بەڵکو ئامادەیی ئەوەشمان تێدا دەبێت کە رووبەڕووی هەر ڕوداوو دەرکەوتەیەکی نوێ و فشاری دەرەکیش ببینەوە. لە بەر ئەوەی یەکێك لە تراژیدیاکانی ئێمە ئەوە بوو کە هەمیشە رووداو بەرەو پێشمان هاتووە و قەت نەمانتوانیوە بەرلەوەی رووداو بێت خۆمانی بۆ ئامادە بکەین و تێیپەڕێنین، بەردەوام رووداو هاتووە، ئنجا کەوتوونیەتە خۆمان و گوتوومانە چی بکەین.

*دێمەوە و دەپرسم: زۆر کەس دوور تر و وێرانتر لە گوتەکەی (ماغوت)، تف دەکاتە سیمای نیشتمان، بە راست ئەوە ئێمە ین نیشتمان بریندار دەکەین، یان پێچەوانەکەی؟ تۆ دوای هەموو ئەو ئەزموونانە وەك نموونەیەك ، مەنفا قەرەبوی نیشتمانی کردیەوە؟

–من نازانم نیشتمان بەدابڕوای لە خەڵك چ مانایەکی هەیە، باشتر وایە ئێمە زیاتر باسی کۆمەڵگا و کایەکانی بکەین، نەك نیشتمان..من ئەو تێرمانەم پێ قەبوڵ نییە، بە ڕای من تەنانەت هەموو ئەو خەڵکانەی کە کوردستانیشیان جێ هێشتووە هێشتا هەر لە خەمی نیشتمان دان.. من لە وتاری (گەڕانەوە) لە خۆم و هەموو ئەوانەم پرسیووە کە لە هەندەرانین، ئەرێ بەراست هەنفا بووە بە نیشتمانی ئێمە؟ ئایا نیشتمانێکمان هەیە لە نیشتمانی یەکەممان جیاواز بێت؟ من بە یەقینەوە وەڵامم داوەتەوە و گوتوومە: نە . نیشتمانی ئێمە هێشتا ئەوێیە کە بە جێمان هێشتووە و پێم وایە هەرچی رۆشنبیری کورد هەیە لە درەوە کە دەنوسێ، ئەوا لەسەر خەمەکانی کورد دەنووسێ، کەواتە مەنفا نەیتوانیووە نیشتمانێك بۆ ئێمە دروست بکات و ناتوانێ ببێتە ئەلتەرناتیڤی هەتا هەتایی نیشتمان.. من نەك رەشبین نیم ، بگرە زۆر گەشبینم بەوەی رۆژێك دێت کە لە سای دروستبوونی فشارێکی جەماوەری کە دڵیان بۆ نیشتمان لێدەدات ، دەبێ دەسەڵاتی سیاسی بە خۆیدا بچێتەوە بۆ ئەوەی بمێنێتەوە ناچارە کە کراوەتر بێت و دەبێ بە شێوەیەك لە شێوەکان دادپەروەرییەکی کۆمەڵایەتی کە لە خەونی ئێمەدا هەیە، بێنێتە کایە، چونکە بەرلەوەی بەردەوامی ئەم رەوشە ئاڵۆزە مەترسی بۆ سەر کۆمەڵگا هەبێت، مەترسیە بۆ سەر خودی دەسەڵاتی سیاسی کوردی.

*مێژوی دونیا پێمان دەڵێ ئەوە بزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و روناکبیرانن کە بەردی بناغەی تەبایی و بەیەکەوە ژیان دادەنێن، بەڵام هەست ناکەیت و بەتایبەتی دوای ڕاپەڕین لە هەندێ شوێنکاتدا گوتاری رۆشنبیری کوردی بارتەقای کایە و مێژووی سیاسی درزی خستە نێو کۆمەڵگا و کایەکانی لە یەکتری زویر کرد، هێندەی فاکتەری وروژاندنی ناکۆکی بوو، نیو ئەوەندە کاری بۆ تەبایی سیاسی و کۆمەڵایەتی نەکردووە؟

–من بە تەواوی لە گەڵتدام، هەر ئەوەی مێژوو و ئەزموونەکانی دونیا بەڵگەن بۆ ئەو ڕاستیە، کە هەموو ئەو گۆڕانکارییە جددییانەی لە کۆمەڵگادا دروست بوون، لە سەرەتاوە بنەماکانی لەلایەن رۆشنبیر و بیرمەندانەوە داڕێژراون، بۆیە ئەوە زۆر گرنگە کە رۆشنبیری کورد ئەو راستییە بزانێ کە ئەرکێکی ئێجگار گەورەی لەسەرشانە، مەبەستم ئەوە نییە بچێت تێکەڵاوی سیاسەت بێت، بەڵام پێویستە پەیامێکی رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی تەندروستی هەبێت، چونکە گوتاری رۆشنبیری کوردی گوتارێکی زۆر شپرزە و پارچە پارچەیە و هێشتا شکڵی نەگرتووە، بەداخەوە لە ماوەی ئەم چەند ساڵەی دوایدا سیاسەت توانیویەتی زۆر نێگەتیڤانە لە ناو بزووتنەوەی رۆشنبیری کوردی‌دا کار بکات و وابکات وەزیفەی بزوتنەوەکە پێچەوانە ببێتەوە.. بەداخەوە ئێمە ئێستا شتێك نابینین کە جیێ باس بێت، من زۆر جاری تر گوتوومە رۆشنبیر دوژمنی دەسەڵات نییە، بەڵکو کێشەیەکی ئەبەدی لەگەڵ دەسەلأت هەیە، کە من ئەو کێشەیە لە رۆشنبیری کورد نابینم، بە دیوێکی تر رووبەرووبوونەوەیەکی پۆزەتیڤانەی رۆشنبیر لەگەڵ دەسەلأت نابینین، بەجۆرێك فشاری بۆ بەرین، پێچەوانەکەی ئەوە دەسەڵاتە توانیوویەتی فشارمان بۆ بێنێ و پارچە پارچەمان بکات و ئەرکی گرنگی خۆمان لە بیر بچێتەوە. ئەمە بۆ رۆشنبیرانی کوردی هەندەرانیش راستە، تۆ سەیری

ماڵپەرو سایتە کوردییەکانی ناو ئێنتەرنێت بکە و بزانە چ گەڕەلاوژێیەکە، دۆخەکە لەناو کوردستان زۆر باشترە، لە کوردستان کۆمەڵە دەنگێک دەبینی، بەڵام هێشتا فۆرمۆڵە نەبووە و خۆی نەدۆزیوەتەوە و هێشتا هیوایەک لای تۆ دروست ناکات، بەڕای من ئەمەش قۆناغێکە لەو قۆناغانەی کە کورد تیایدا رەت بوو، لەگەڵ ئەوەش گەشبینم کە ئێمە ئەو قۆناغەش جێ دەهێڵین، بەڵام دەبێ کاری جدی لەسەر بکەین.

***وەك رۆشنبیرێك، پێت وایە بۆ ئەوەی سەرجەمی کایەکانی کۆمەڵگای کوردی (سیاسی، کۆمەڵایەتی ، روناکبیری) بەدیوە پۆزەتیڤەکەی ئەکتیڤ بن لە پێناو خزمەتی شوناس و نەتەوە و نیشتمان و بونیادنانی تەبایی چی بکرێ باشە؟**

–لە راستیدا ئێمە لە کۆمەڵگایەکدا دەژین کە فەوزایە، ئەو فەوزایە کایەی رۆشنبیریشی گۆتۆتەوە لە هەموو بوارەکاندا، لە زمان و راگەیاندن و رۆژنامەنووسیبگرە، تا دەگاتە پرۆسەکانی تری نووسین و رۆشنبیری، من پێم وایە دەکرێ کارێك بکرێ کە ئەو بارە گلاوە رۆشنبیرییە راست بکرێتەوە و بزاڤی رۆشنبیری ئاخاوتە و گوتارێکی دیار و فۆرمۆڵەکراوی هەبێت، دیارە ئەو مافە بە خۆم نادەم بڵێم دەبێ چ بکرێت، تەنها ئەوە نەبێت کە پێویستە هەموومان بیر بکەینەوە و لەو واقیعە تێبگەین و لەگەڵ ئەرکی خۆماندا راستگۆ بین و ئەرکی خۆمان بزانین چییە.